

Månadsbrev till Ekumeniska Kommuniteten i Bjärka-Säby

Bjärka-Säby den 1 augusti 2017

Kära systrar och bröder,

Vi gör våra val i livet, och de är viktiga. Men när vi blickar tillbaka kan vi ibland slås av tanken: Hur mycket av det som blev mitt liv har jag egentligen valt? Uttrycket "Guds försyn" står i den kristna traditionen för allt annat än fatalism: "Livet blir som det blir." Bibeln är fylld av imperativ, uppmaningar som inte sällan handlar om medvetna inre val. "Låt er uppfyllas av Ande." "Tacka hela tiden Gud." "Be ständigt." Det viktigaste valet är valet av livshållning. Men hur är det då med de konkreta besluten, de som gäller livsväg, boplat, yrke, partner, uppbrott? En klok själasörjare yttrade för många år sedan i ett samtal några ord som jag ofta återvänder till. Han sa: "När vi ska ta ett nytt steg i livet, då vet vi det. Om vi inte vet det, ska vi troligen bli kvar där vi är och göra det vi gör." Jag minns hur orden var som en uppenbarelse. Det var just det jag behövde höra då.

När tiden är inne vet vi det. En klarhet infinner sig, ett slags visshet som inte är frånvaron av alla dubier, men som likväl får oss att säga: *Nu vet jag!* Den vissheten ger både frimodighet och handlingskraft. Dörren är på väg att öppna sig. Vägen har valt oss. Det innebär inte att allt faller på plats i ett nu. De förändringar som ligger framför kan behöva tid att förverkligas, men vi har påbörjat en resa i en ny riktning och utan att veta vart den kommer att leda. Det viktigaste vi behöver i vår ränsel under resan är förtröstan. Tillit till Guds försyn och fortsatta ledning.

Ingen av oss visste vart det skulle leda när vi hösten 1996 tog emot två unga män som önskade pröva en form av klosterliv. Den dåvarande förvaltaren och vaktmästaren på Nya Slottet Bjärka-Säby, John Willas Krogevoll, hade gått med tankar om hur det skulle kunna gå till att i vår tid realisera godsägaren Oscar Ekmans klassiska valspråk *ora et labora*, bed och arbeta. En sida av saken var den praktiska verkligheten: det fanns arbete som behövde göras, och de idoga seniorerna som lagt ner sin själ på Bjärka-Säby blev allt färre. En annan sida var den längtan efter Gud han såg hos många unga. Själv hade jag nyligen gett ut boken *Jungfrumark*, en berättelse om min upptäckt av klostren som kyrkornas osynliga blodgivarcentraler under tusen år av kristen historia. Jag inbjöds till flera kloster där man läst boken och uttryckte glädje över att en pingstvän hade tagit till sig deras livsväg, men fick också en och annan fråga från unga människor: Kände jag till något kloster man kunde besöka för en lite längre vistelse? Eftersom jag fått en del kontakter i "klostervärlden" kunde jag bistå en och annan att hitta vägen till ett kloster, men det var inte utan att jag också funderade över om vi inte skulle kunna möta det behovet på närmare håll. Jag minns min reaktion när John Willas delade sina tankar: "Du menar alltså en *kommunitet!*". Vi märkte snart att vi ovetandes varandra, och från olika utgångspunkter, gått och funderat i liknande banor.

När tiden är inne faller bitarna på plats. Det ena ger det andra, samverkar i riktning mot något nytt som är i vardande. Det som grydde i mitten av 1990-talet växte organiskt och bars av en vision. Vi prövade oss fram, förändrade och justerade utifrån de erfarenheter som gjordes. *For us there is only trying*, skriver T. S. Eliot. Det kan inte vara på annat sätt i de levandes värld. Som John Henry Newman träffande formulerat det: *To live is to change, and to be perfect is to change often*. När vi en gång för alla vill slå fast hur allt ska vara, börjar livet förtvina. Inte minst klosterrörelsen har ända sedan sin framväxt varit experimentell till sin karaktär, man har sökt sin väg, prövat sig fram i ett liv i gemenskap. Därför har denna rörelse fått många grenar med olika uttryck, men alla förenade i en vision av att konkret leva evangeliet utifrån vissa grundläggande principer. Mötet med Monastero di Bose har bekräftat just detta. "Hur gör ni med det här?" har vi ibland undrat. "Hur vi gör?" har svaret ofta varit. "Ja, vi gjorde så här förra året, men nu gör vi på det här sättet." Förändringar sker hela tiden, men riktningen är klar och inte förhandlingsbar.

Det tidiga komunitetslivet i Bjärka-Säby hade en oansenlig organisation och enkla beslutsvägar. Den första regeln formulerades av bröderna själva, de som var närvarande lade grunden, reste stommarna och skötte inredningen. Givetvis behöver allt liv ordning. I vår kultur är dock sällan problemet bristen på organisation. Det finns allt för många exempel på hur andliga livsrörelser lagts beslag på av kyrkliga myndigheter eller mutats ut i marginalen som "parakyrkliga". En lika stor fara kan vara att en rörelse själv låter sig institutionaliseras. I protestantisk tappning har det ofta skett genom att förnyelserörelser utropar sig själva till en ny kyrka. Här finns åtskilligt att lära av en mer dynamisk *ecklesiologi* (kyrkosyn): rörelser som föds av Anden kan då ges frihet att skapa nya fåror inom den befintliga kyrkan och därmed bidra till kyrklig förnyelse. Kyrkan har alltid varit i behov av karismatiska rörelser, men dessa har sin tid. Tyvärr finns alltför många exempel på rörelser av det slaget som klamrat sig fast vid sin existens även när de fullgjort sitt profetiska uppdrag, och då blivit till relikter över en svunnen tid.

Ekumeniska Kommuniteten i Bjärka-Säby är en bönerörelse med *enheten* som ett primärt imperativ. Det är en rörelse som uppstått bland lekmän och framför allt måste vara en rörelse för lekmän. Som rörelse behöver komuniteten leva lyhörd för Andens röst och därmed öppen för förändring – hela tiden med evangelierna som viktigaste spegel och korrektiv. En sådan rörelse måste både stå fri från kyrkliga organisationer och samfund, och på samma gång tjäna kyrkan som helhet och därför värna relationen med de olika kyrkofamiljerna liksom den mångfald av lokala församlingar vi relaterar till.

Även en rörelse behöver tydliga former för sin ledning för att inte ledarskapet ska bli som en herrelös hund där den som griper det får det. Ekumeniska Kommuniteten har ett råd som formulerar visionen och bär det pastorala ansvaret och en styrelse som har juridiskt och ekonomiskt ansvar. En viktig roll har komunitetens preses, både som inspiratör och samlande gestalt. Samtidigt behöver det djupast sett vara så som man ofta uttrycker det i ortodox tradition: det är *gemenskapen* som leder kyrkan – Anden är ju given åt alla i samma fullhet.

Det leder mig in på den fråga jag avslutade mitt förra brev med och lovade återkomma till: *Vad är kyrkan?* Låt mig då först säga att något av det jag är mest tacksam över när jag ser tillbaka på utvecklingen av gudstjänstfirandet i vår gemenskap under senare år är den stora delaktigheten. Det är påtagligt hur firandet av den eukaristiska gudstjänsten allt tydligare har blivit en manifestation av gemenskapen som "en enda kropp" – alla döptas "koncelebration" tillsammans med den som leder gudstjänsten. Det gäller inte bara när mässan firas i Bjärka-Säby utan också på övriga håll där vi som kommunitet firar regelbundna gudstjänster i samverkan med lokala församlingar.

I all gudstjänstförnyelse finns knappast något viktigare än *delaktigheten*. Vi har ofta påmint varandra om att ett av gudstjänstens viktigaste ord är "amen" – det amen som avslutar bönerna och som ingen av de döpta får underlåta att instämma i. Genom gudstjänstens *amen* framträder kyrkan som "en enda kropp". På liknande sätt gläder jag mig över hur "dialogen" mellan gudstjänstledare och församling i liturgin är levande från mässans första hälsning – den som föregår botakten – till dess avslutande hälsning inför välsignelsen. Vi märker då också hur viktigt det är att inte experimentera med liturgin. När *ordot* är givet blir snart alla gudstjänstagendor överflödiga; församlingen är hemmastadd i liturgin och kan frimodigt utöva sin prästerliga tjänst.

Här rör vi vid något av det mest väsentliga när vi talar om vad kyrkan *är*. Hon är, för att använda nytestamentligt språk, "ett heligt prästerskap". Varhelst detta prästerskap kommer samman för att fira eukaristin – där blir kyrkan synlig i sin fullhet.

Vi framhåller ofta, och med rätta, att kommuniteten inte är en kyrka. Samtidigt är den givetvis inte heller något vid sidan om kyrkan; varje kristen kommunitet måste leva i kyrkans mitt. När vi säger att vi inte är en kyrka menar vi bland annat att vår uppgift *inte* är att bilda en ny institution eller kyrklig organisation av det slag som med tiden skulle ansöka om medlemskap i Sveriges Kristna Råd. Det skulle motverka en av våra viktigaste visioner, kallelsen att verka för kyrkans synliga enhet. Den kallelsen förutsätter trohet och tålmod i relation till de församlingar och samfund som vi tillhör, många av oss sedan generationer i vår familj och släkt. Även om samfunden i dag förändras, bland annat genom sammanslagningar och förmodligen kommer att göra så ännu mer i framtiden, representerar de en kontinuitet med kyrkans tradition på samma gång som de alla har sin egen tradition. Inget av det ska föraktas eller överges.

Om vi däremot ansluter oss till den stora allmänkyrkliga traditionen – vilket jag menar att vi måste göra – att kyrkan till sitt väsen framför allt är en eukaristisk gemenskap, då är även Ekumeniska Kommuniteten, varhelst dess medlemmar och vänner kommer samman omkring Herrens bord, ett fullödigt uttryck för kyrkan. Och då är den enskilde döptes trohet mot kyrkan framför allt en trohet mot den eukaristiska samlingen omkring Herrens bord. Inte heller borde det då vara ett problem, som Samuel Rubenson påminde om i sin föreläsning i Johannesakademien den 5 juni i år, att vara både lutheran och katolik. Han ställde frågan: "Varför förmår vi inte se delaktighet i en annan kyrka som en migration, som en fristad, tillfälligt eller permanent? Varför förmår vi inte acceptera dubbla kyrkliga medborgarskap?" När väckelserörelserna växte fram i vårt land var det mycket vanligt – man kunde vara pingstvän eller missionsförbundare och samtidigt tillhöra Svenska kyrkan – men i dag har det blivit allt ovanligare.

Min egen syn på frågorna om kyrkan och enheten har de senaste decennierna tagit de största intrycken av mötet med ortodox teologi och ecklesiologi. Bland dem som lämnat de djupaste intrycken hos mig finns den koptiske klosterfadern Matta al-Miskin (d 2006) men också den ryske teologen Nicolas Afanasiev (1893–1966) vars uppmärksammade bok *The Church of The Holy Spirit* kom i en reviderad engelsk översättning 2007. Den förre anglikanske ärkebiskopen Rowan Williams beskriver den som "en hälsosam chock för den som tänker i konventionella banor i dessa ämnen".

Afanasiev, som är en av 1900-talets mest inflytelserika ortodoxa teologer, formulerar en ecklesiologi som kan sammanfattas uttrycket *Kyrkans skapar eukaristin, eukaristin skapar kyrkan*. Absolut grundläggande i Afanasievs vision av kyrkan är varje kristens prästerliga identitet genom dopet. Det är för Afanasiev inte bara en vacker tanke, utan får långtgående följder för synen på förhållandet mellan lekmän och vigda ämbetsbärare. Hela Guds folk – inte bara biskopar, präster och diakoner – celebrerar eukaristin. Alla är, upprepar Afanasiev med emfas, "koncelebranter", som det heter med ett liturgiskt uttryck.

Afanasiev grundar sin kyrkosyn i en djärv vision av den helige Andes närvaro genom sina gåvor i kyrkan. "Man kan utan vidare beskriva Afanasievs *ecklesiologi* som *pneumatologisk*", kommenterar Michael Plekon i en introduktion till hans bok. Ett annat och enklare sätt att säga det är: *Där Anden är, där är kyrkan*. Plekon tillägger: "Hans vision är rotad i brödet och kalken på det heliga altaret och en andefylld församling samlad omkring det." Afanasiev menar att det ligger i sakens natur att "kyrkan inte kan ha några icke-karismatiska medlemmar, på samma sätt som hon inte heller kan ha några medlemmar som inte tjänstgör [i liturgin]."

Afanasiev ägnar de första kapitlen i sin bok åt att grundligt gå igenom lekmännens prästerliga identitet. "I Nya testamentet tillhör prästtjänsten hela församlingen", framhåller han, och därför var "den tidiga kristenheten en lekmannarörelse". Och vidare: "För den apostoliska kyrkan var uppdelningen mellan präster och lekmän, sådan vi gör den i dag, okänd." Man ska komma ihåg att det är en ortodox teolog som skriver detta – inte en frikyrkopredikant! Självfallet menar inte Afanasiev att det inte behövs ett biskops- och prästämbete men hans poäng är att dessa ämbeten, liksom andra uppdrag i kyrkan, har sin grund i Andens gåva och kallelse, inte i "konsekrationen", det vill säga uppfattningen att det finns konsekrerande (helgande) handlingar, eller vigningar, utöver dopet som ger en särskild ställning inför Gud. Alla sådana riskerar att skapa olika "kaster" inom församlingen: några är mer vigda åt Gud än andra. Här liknar Afanasievs tankegång den som Enzo Bianchi i Bose ofta ger uttryck för när han även värjer sig för att tala om det monastiska livet som ett "konsekrerat" liv, vilket annars är vanligt i västlig tradition. Afanasiev går så långt att han säger att "det svärd som åtskilde de två – präster och lekmän – var läran om konsekrationen". Här kom alltså en uppdelning att ske i församlingarna med olyckliga konsekvenser. "Med tiden kom skolastisk teologi inte bara att minimera undervisningen om ett allmänt prästerskap utan också misstänkliggöra det", skriver Afanasiev.

Här är inte platsen att utveckla Nicolas Afanasievs vision av kyrkan – läs gärna hans bok med uppmärksamhet! – men jag berör den i korthet eftersom jag tror att han utvecklar ämnet på ett sätt som i vårt skandinaviska sammanhang kan skapa en "mötesplats" mellan en traditionell frikyrklig betoning av "det allmänna prästadömet" – ett uttryck jag ofta hörde i predikningar under min barndom – och en kyrkosyn där ämbetet har en självklar plats. En annan ortodox teolog och förkunnare som utlägger saken i linje med

Afanasiev är Lev Gillet, alias "en munk från östkyrkan". I den lilla skriften *Var min präst* framhåller han att kyrkan bara har *en* präst, Jesus Kristus. Genom dopet är vi alla delaktiga i denna prästtjänst, fortsätter han. Några får en kallelse från Gud, som igenkänns och bekräftas av kyrkan, att synliggöra, eller som Gillet uttrycker det, "manifestera" denna Jesu Kristi unika prästtjänst i kyrkan. Men som han också tillägger: i andlig mening är dessa inte präster i högre grad än alla döpta.

Med andra ord: en ecklesiologi för vår tid behöver synliggöra gemenskapen av Jesu vänner som en gemenskap där alla är lika delaktiga i Kristi prästtjänst, var och en med en unik Andens gåva att bidra med, så att kyrkan blir ett levande och livgivande tecken på en ny mänsklighet. Det som håller samman denna gemenskap är inte att vi är överens i alla avseenden, ännu mindre att vi tillhör samma kyrkliga organisation – men att vi delar samma bröd. Som fader Matta al-Miskin uttrycker det om Jesu bön för vår enhet:

Kristus ber inte om enhet efter bokstaven utan om enhet i anden, inte om enhet i tanke och åsikter utan om kärlekens enhet. Bönen stannar därför inte vid enhet i vår förståelse av Kristus utan i vår enhet i honom.

Det har under mina år som preses för Ekumeniska Kommuniteten hänt att jag fått frågan vad vi som kommunitet har för syn på den ena eller andra frågan. Föreställningen att enhet bygger på samsyn, som länge dominerat den officiella ekumeniska dialogen, har satt sig så djupt att vi inte märker hur motsägelsefull frågan egentligen är – som om kristen enhet handlade om att bli överens. Den som söker en gemenskap där alla är överens om allting bör knappast söka sig till Ekumeniska Kommuniteten i Bjärka-Säby. Just det faktum att det finns en stor mångfald i vår kommunitet, som ibland också kan skava, hjälper oss att växa och är därför något vi behöver värna. Som Samuel Rubenson uttryckte det i sin viktiga föreläsning: "Enhetens motsats är inte mångfald utan enfald. Enheten skadas inte av olikheter utan av krav på likhet."

Med dessa rader, och i och med Festmässan i Vist kyrka den 13 augusti, överlämnar jag nu med stor tillförsikt uppdraget som preses och föreståndare för Ekumeniska Kommuniteten i Bjärka-Säby till Jonas Eveborn. När Jonas fortsätter traditionen med månadsbrev kommer han att ge dem sin personliga signatur och form. För egen del önskar jag även i fortsättningen vara en del av kommuniteten för att bidra efter förmåga – jag kommer bland annat att fortsätta skriva fastebloggen på vår hemsida – och jag ser med spänning fram emot de nya och oväntade vägar på vilka vår gemenskap kommer att söka sig i framtiden.

Ett stort och innerligt tack till er alla som gett er tid att läsa månadsbreven – en del av er har varit med sedan jag skrev det första månadsbrevet 2007 – och bidra med tankar och reflektioner. Gud vare med oss alla på den fortsatta pilgrimsfärden!

Er tillgivne,

